

УДК 351:316.4

КОНЦЕПЦІЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ВСЬОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

О.М. Замора, к.е.н.,

Сумський національний аграрний університет

В статті розглянуто елементи становлення системи навчання державних службовців в Україні, засновані на принципі її безперервності в контексті концепції навчання впродовж життя службовців органів державної влади та місцевого самоврядування.

Ключові слова: *навчання, безперервна освіта, державні службовці, органи державної влади.*

Постановка проблеми. Теперішній досвід розвинених країн доводить, що неперервна освіта стосується не лише поглиблення та розширення загальної освіти, професійної компетентності, а і культури, виховання, системи цінностей та світогляду. Цей процес є успішним, якщо він організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів і є обов'язковим критерієм оцінки рівня професійного розвитку. Така тенденція зумовила стрімкий розвиток концепції «Lifelong learning» (англ., «Навчання протягом усього життя»). На сучасному етапі назріла необхідність у розробці теоретично обґрунтованих, практично значимих і переконливих концептуальних підходів до організації системи неперервної освіти для державних службовців в Україні. Імплементация адміністративної реформи та формування сучасних засад механізму функціонування державного апарату, а також підвищення якісного рівня державної служби органічно пов'язані з високою професійною підготовкою кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне життя є досить динамічним, тому поточних знань постійно недостатньо. Повноцінний розвиток особистості і професіонала у складному соціально-політичному середовищі стає неможливим без вміння активно брати участь у суспільних процесах і адаптуватися до культурної, етнічної та мовної різноманітності. Надзвичайно важливим є вміння вчитися і бажання продовжувати своє навчання самостійно. Стаття присвячена виявленню та поширенню позитивного досвіду з популяризації навчання протягом всього життя в рамках сучасної системи державного управління.

Основоположні засади концепції навчання впродовж життя закладено в документах Європейського Союзу, які отримали свій розвиток в національних нормативно-правових системах країн Європи. В Україні основні елементи, роль та методологічні питання

концепції розглядали такі науковці, як: Л. Айзікова, А. Владиславлев, С. Змеєв, М. Карпенко, Л. Корчагіна, Ю. Кулюткін, В. Луговий, Г. Телегіна, тощо. Наукові основи підготовки кадрів для державного управління в Україні досліджували в своїх роботах такі українські фахівці, як: В. Авер'янов, В. Атаманчук, В. Бебик, Б. Гаєвський, М. Головатий, С. Калашнікова, Б. Кравченко, В. Лебединський, С. Майборода, П. Надолішній, І. Надольний, В. Ребкало, В. Скуратівський, В. Тронь та інші.

Метою наукового дослідження є аналіз розвитку концепції навчання впродовж життя в сучасних умовах в світі та розробка рекомендацій щодо її подальшої імплементації в Україні в комплекс системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації державних службовців.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Більшість передових країн світу сьогодні реформують власні освітні системи, спираючись на засади концепції навчання впродовж усього життя, яка повинна стати предметом уваги і спільної підтримки з боку як держави, так і приватного сектора.

Уперше концепцію «неперервної освіти» було представлено на форумі ЮНЕСКО 1965 року П. Ленграндом. У центр ідеї поставлено всі освітні начала людини, якій слід створити умови для повного розвитку її здібностей протягом усього життя. Поштовхом для створення теорії неперервної освіти стала глобальна концепція «єдності світу», згідно з якою всі структурні частини людської цивілізації взаємопов'язані та взаємозумовлені. При цьому людина є головною цінністю і вузлом переплетіння всіх процесів, що відбуваються у світі. [5] Отже, *неперервна освіта* – це систематична, цілеспрямована діяльність по одержанню й удосконалюванню знань, умінь і навичок як у навчальних закладах, так і шляхом самоосвіти. Метою неперервної освіти є становлення й розвиток особистості як у періоди її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, так і в періоди старіння організму, коли більш важливою стає компенсація сил і можливостей, що втрачаються. Таким чином, неперервна освіта – це процес особистісного, соціального і професійного розвитку індивіда протягом його життя, здійснюваний з метою удосконалення якості життя як окремого індивіда, так і суспільства. [4]

Підґрунтям для теоретичного, а потім і практичного розвитку концепції неперервної освіти стало дослідження Р. Даве, який визначив 25 ознак, що характеризують неперервну освіту. Ці теоретичні положення лягли в основу реформування національних систем освіти у світі (у США, Японії, Німеччині, Великій Британії, Канаді, країнах Східної Європи і "третього світу"). [3] Але в жодній країні поки ще не створено довшеної системи неперервної освіти, яка базувалася б на однакових принципах. У деяких країнах діють регіональні, національні та міжнародні центри, які розробляють проблематику і

координують програми й інформаційний обмін з питань неперервної освіти (переважно щодо освіти дорослих). В контексті сучасної адміністративної реформи, що імплементується в Україні, важливо перейняти досвід провідних країн світу в цьому питанні.

Концепція навчання впродовж життя (Lifelong Learning) сформувалася, як відповідь на виклики, які виникли внаслідок переходу людства від індустріальної фази розвитку до надіндустріального інформаційного суспільства. Основними проблемами цього переходу стали [7]:

- застарівання актуальних знань людини внаслідок швидкої зміни технологій протягом життя одного покоління,
- щоденна робота із великими масивами інформації,
- зниження значення індивідуалізму в професійній діяльності і необхідність свідомого переходу до колективних форм співпраці.

Філософією підходу є постійне отримання нових знань і навичок, яке триває впродовж усього життя людини, що є особливо важливим для професіонала, що працює в системі державного управління. Таке навчання може здійснюватися як за допомогою формальних методів: отримання універсальної освіти, проходження курсів, тренінгів, програм підвищення кваліфікації, персонального навчання у наставника, так і за допомогою отримання безпосереднього досвіду за рахунок щоденних практик.

Формальне навчання у межах структурної освіти державних службовців завершується одержанням офіційного документа (атестат, диплом). Неформальне навчання відбувається в освітніх закладах або громадських організаціях, клубах і гуртках поза формальною системою, а також здійснюється самоосвітня діяльність, спрямована на набуття додаткових, необхідних особі знань, умінь, компетенцій. Результат навчання формально не визначається. Інформальна (позаформальна, спонтанна) освіта – індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя людини і не завжди має цілеспрямований характер. [4] Слід відзначити, що правові основи організації і функціонування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування викладені в Конституції України та більш детально визначаються законами України.

Очевидно, що ефективність "дорослої освіти" у майбутньому залежатиме від того, наскільки людина підготовлена до подібного підходу з ранніх років життя. Тому у 2007 році Європейська Комісія об'єднала різні освітні й навчальні ініціативи в єдину Програму навчання протягом життя (Lifelong Learning Programme). У цей же час на базі європейських університетів почали створюватися інноваційні навчальні заклади, які охоплюють усі стадії безперервного навчання, що базуються на вікових особливостях слухачів. [7]

Нормативно-правові положення українського законодавства щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців готують засади для становлення, розвитку і формування інституту законодавства про державну службу в контексті концепції навчання протягом всього життя. Так, професійна підготовка – це процес отримання навичок, необхідних для виконання певної роботи, групи робіт. Перепідготовка – це процес отримання нових і додаткових знань з основної та суміжних професій, спеціальності або посади. Підвищення кваліфікації – це процес поглиблення професійних знань та навичок, успішне завершення якого дає можливість виконувати складніші роботи в межах певної професій, спеціальності або посади.[6]

Роль неперервної освіти впродовж життя для всіх складових державного управління лежить у наступних аспектах:

- Для держави неперервна освіта є провідною сферою соціальної політики із забезпечення сприятливих умов загального й професійного розвитку кожної особистості.

- Для суспільства в цілому неперервна освіта є механізмом розширеного відтворення його професійного та культурного потенціалу, умовою розвитку суспільного виробництва, прискорення соціально-економічного прогресу країни.

- Для світового товариства неперервна освіта є способом збереження, розвитку і взаємозбагачення національних культур та загальнолюдських цінностей, важливим фактором та умовою міжнародного співробітництва в галузі освіти, а також розв'язання глобальних завдань сучасності.

Коли концепція "неперервної освіти" була вперше представлена на форумі ЮНЕСКО (1965), то викликала значний теоретичний та практичний резонанс. Насьогодні Україна вибрала шлях розвитку, який включає в себе багатогранний спектр розвитку країни. Програма економічних реформ Президента України на 2010 - 2014 роки серед необхідних змін передбачала підвищення якості та конкурентоспроможності освіти шляхом: стимулювання розвитку системи освіти протягом усього життя (ОПВЖ); впровадження стандартів, заснованих на компетенціях у вищій професійно-технічній освіті; розробки Національної системи оцінювання якості освіти; оптимізації мережі навчальних закладів з урахуванням демографічних і економічних реалій та необхідності підвищення якості освіти.

6 червня 2013 р. в Міністерстві освіти і науки України пройшла робоча зустріч за участю українських та міжнародних експертів з розгляду попереднього проекту Концепції розвитку системи освіти протягом усього життя в Україні. Згідно з зазначеною Концепцією, пріоритетними завданнями розвитку неперервної педагогічної освіти є: вдосконалення змісту освіти і організації навчально-виховного процесу, посилення інтеграції з наукою та

виробництвом, вдосконалення післядипломної педагогічної освіти, оптимізація мережі вищих навчальних закладів, забезпечення соціальної підтримки суб'єктів педагогічної освіти.

Важливого значення в системі освіти через усе життя набуває система неперервної освіти як умова ефективності інноваційних освітніх процесів, метою якої, згідно з Концепцією розвитку неперервної педагогічної освіти (далі – Концепція) (Наказ МОН України № 1176 від 14.08.2013 р.) є «відтворення людського капіталу та інтелекту суспільства для забезпечення сталого людського розвитку країни». [1]

Успішна інтеграція України в глобальну світову економіку неможлива без створення єдиної і цілісної системи освіти державних службовців, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців для системи державного управління. У Законі України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII зазначається, що державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується, зокрема, на принципі «сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя» (стаття 3). [1]

Шляхи розв'язання завдань неперервної освіти в сфері державної служби України включають виховання у студентів різних навчальних закладів освіти мотивів професійного навчання, оскільки в умовах ринкових відносин передбачається формування ринку праці, орієнтованого на кваліфіковану працю. Неперервна освіта державних службовців передбачає такі цілі і форми навчання, що застосовуються в Україні:

- підготовку нових робітників, які не мають професії;
- перепідготовку з метою засвоєння робітниками, які звільняються, нових професій унаслідок появи нових сфер суспільного розвитку, а також у зв'язку з потребою у зміні професії;
- навчання робітників іншим професіям з метою розширення професійного профілю та ефективної праці в умовах підвищеної інтенсивності праці;
- підвищення кваліфікації з метою поглиблення професійних знань, навичок і вмінь, а також спеціальних знань, що дають право на присвоєння чергового кваліфікаційного рангу;
- підвищення кваліфікації на курсах цільового призначення з метою вивчення нових процесів в суспільстві, методів управління, форм організації праці тощо;
- підвищення, кваліфікації у школах, де вивчають передові методи і прийоми праці найкращих працівників;
- самоосвіту;
- участь у гуртках (групах) якості та інших суспільних формах навчання.

Реформування освіти в Україні має стати одним з основних чинників функціонування та розвитку післядипломної освіти, відкривати можливість кожному спеціалісту для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, різної за повнотою, індивідуалізованої за часом, гнучкої за формою та обсягом.

З'явилася необхідність максимально пристосувати систему професійної післядипломної освіти до нових умов, зробити її релевантною, ефективною та результативною у виконанні таких завдань: забезпечення громадян України можливістю реалізації конституційного права на набуття професійних кваліфікацій відповідності до їх покликань і здібностей, перепідготовку та підвищення кваліфікації; задовольнити поточні й перспективні потреби країни у кваліфікованих та конкурентоспроможних робітниках, службовцях, науковцях; сприяти державній політиці зайнятості населення в умовах нестабільної ринкової економіки.

Нерозуміння ролі і значення освіти взагалі, освіти впродовж усього життя людини пов'язане головним чином з почасти спрощеним, примітивним розумінням суті освіти як складника соціального, духовно перетворювального явища взагалі. Важко й уявити, якого потужного розвитку набрала б нова Україна, якби освіта і наука в ній стояли на передніх позиціях.

Наведемо кілька принципово *важливих висновків для продовження розгляду проблеми*, власне, реформування освіти державних службовців в Україні:

1) освіта належить головним чином до індивідуальної, спеціальної культури людини і перебуває в психіці суб'єкта (особистості).

2) освіта формується у процесі навчання, пізнання світу, набуття людиною власного життєвого досвіду, соціальної практики.

3) освіта — безперервний процес, що залежить від стану середовища, в якому відбувається розвиток людини, і від індивідуальної творчості людини.

Для сучасної України, її долі є хибною думка, що на першому місці стоїть економіка, а лише потім соціальна сфера. Система освіти сучасної України насамперед має базуватися, відповідно створюватися, вдосконалюватися і розвиватися, на таких основних засадах:

а) безперервність, спадковість в освіті відповідно до віку, ступеня соціального розвитку і професійної кваліфікації громадян;

б) постійне врахування основних тенденцій суспільного, соціального розвитку конкретного соціуму, його громадян.

Разом з тим у сучасних системах освіти має місце суттєва недооцінка дисциплін і предметів гуманітарного, природничо-наукового циклів. Не виняток у цьому сенсі й Україна. Зрештою, освіта має бути великою мірою спрямована на збереження цивілізації, а вже потім

— на її подальший прогрес. В умовах глобалізації, освіта протягом усього життя зумовлює як особистісні якості кожної людини, а так само економічний і духовний потенціал кожної держави. [1]

Перспективи запровадження прогресивних елементів концепції в систему підготовки кадрів для державного управління в Україні вимагають проведення рішучих реформ у системі їх освіти. Адекватність розвитку освіти стосовно сучасних завдань і вимог розглядається як найважливіша передумова подальшого розвитку незалежної України як демократичної європейської держави. Стратегічним завданням освіти є оцінювання інтелекту, здібностей і можливостей кожного державного службовця і створення таких умов навчання, які б допомагали у відповідності з отриманими результатами оцінки максимально ефективно реалізуватися кожному професіоналу. [6] Найповніше це завдання може бути виконано шляхом планування й здійснення неперервної освіти. Відтак, серед основних принципів освіти впродовж усього життя, зокрема в системі державного управління України, можна виділити такі основні, обумовлені не лише реальною ситуацією, а й законами про освіту: доступність освіти; послідовність та спадковість її здобуття; державна підтримка освіти на всіх її рівнях.

Висновки з дослідження.

В становленні системи навчання державних службовців, зокрема в забезпеченні його безперервності, важливе місце займає зміна ставлення до нього як з боку керівників, так і з боку службовців органів державної влади та місцевого самоврядування. Важливо, щоб на національному рівні систематичне професійне навчання державних службовців стало невід'ємною складовою їх професійної діяльності. В той час, як нині комплексне підвищення кваліфікації держслужбовця може виступати лише його особистою ініціативою, а не обов'язковою вимогою, частиною державно-управлінської стратегії, а тому не підтримується повністю за рахунок коштів державного бюджету. При цьому досвід розвинених країн доводить, що стара філософія освіти себе вичерпала, сьогодні освіта вже є не підготовкою до життя, як було 40–50 років тому, а власне, і є способом життя.

Неперервна освіта повинна супроводжувати процес зростання освітнього (загального і професійного) потенціалу особистості державного службовця протягом життя, який організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів і відповідає потребам сучасного суспільства. Єдність цілей неперервної освіти і специфічних завдань кожної її ланки органічно поєднуються з її варіативністю, різноманітністю типів освітніх закладів, педагогічних технологій та форм державно-суспільного управління.

Список використаної літератури:

1. Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/
2. Life Long Learning або Освіта протягом усього життя в Україні набирає сили. – Режим доступу: <http://www.dvv-international.org.ua/?q=node/122>
3. Неперервна освіта як світова тенденція/ Теорія і методика професійної освіти [Текст] : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд та ін.] ; за ред. д-ра пед. наук, проф. З. Н. Курлянд. - К. : Знання, 2012. - 390 с. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/1529052755044/pedagogika/neperervna_osvita_svitova_tendentsiy
4. Мельохіна Л.В. Система безперервної освіти як засіб задоволення прагнення педагога до самоосвіти і розвитку протягом усього життя// Презентаційні матеріали. – 31 березня 2014 року. - Режим доступу: <http://www.slideshare.net/metodistinf/ss-32937850>
5. Таланчук П. Вища освіта – інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та закордоном / П.М. Таланчук – К. : Університет «Україна», 2014. – 79 с. - Режим доступу: <http://vnz.org.ua/statti/7038-navchannja-protjagom-zhyttja-sertsevy-na-suchasnogo-osvitnogo-protsesu-petro-talanchuk>
6. Гончаренко Н. Проблеми створення сучасної системи підготовки кадрів «Освіта через усе життя» / Матеріали блогу. – 1 грудня 2015 року. - Режим доступу: <http://www.air-edu.com.ua/problemi-stvorennja-suchasnoyi-sistemi-pidgotovki-kadriv-osvita-cherez-use-zhittja/>
7. Інноваційний навчальний заклад 21 століття - університет інформаційного суспільства. - Режим доступу: <http://www.ceasc-bw.com/products/%D1%96nnovats%D1%96nij-navchalnij-zaklad-21-stol%D1%96ttya-un%D1%96versitet-%D1%96nformats%D1%96jnogo-susp%D1%96lstva/>

Замора О.М. Концепция обучения на протяжении всей жизни в условиях современного государственного управления.

В статье рассмотрены элементы становления системы обучения государственных служащих в Украине, основанные на принципе ее непрерывности в контексте концепции обучения на протяжении жизни служащих органов государственной власти и местного самоуправления.

Ключевые слова: обучение, непрерывное образование, государственные служащие, органы государственной власти.

O.M. Zamora, PhD, ass.prof. at the FEA and Eurointegration Department, Sumy National Agrarian University. Life Long Learning Concept Within the Modern State Administration System.

The article is devoted to analysis of the elements of a civil servants training system in Ukraine based on the principle of continuity in the context of the concept of lifelong learning for the officers of state and local governments. It is important to make so that systematic training of civil servants at the national level has become an integral part of their professional activities. Comprehensive training of civil servants should act as part of a state-management strategy. Continuous education should accompany the growth of education (general and vocational) potential of a public servant during his/her life, being institutionalized by the system of government and public institutions and meeting the needs of a modern society. Unity of the lifelong learning goals and specific objectives of each level are organically combined with variability and diversity of types of educational institutions, educational technologies and forms of state administration.